

Συλλογή της Νομολογίας

ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MELCHIOR WATHELET
της 3ης Μαρτίου 2015¹

Υπόθεση C-417/14 RX-II

**Livio Missir Mamachi di Lusignano
κατά**

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Επανεξέταση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625) — Υπαλληλική υπόθεση — Εξωσυμβατική ευθύνη — Ζημία που υπέστη ο υπάλληλος προ του θανάτου του — Προσωπική ζημία των συγγενών του θανόντος υπαλλήλου — Αρμοδιότητα — Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχιτεκτονική του δικαιοδοτικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

1. Κατόπιν προτάσεως που υπέβαλε ο πρώτος γενικός εισαγγελέας, το τμήμα επανεξετάσεων του Δικαστηρίου αποφάσισε, βάσει του άρθρου 193, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ότι επιβάλλεται να επανεξετασθεί η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί της υποθέσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625)².

2. Στο σημείο 2 του διατακτικού της προμνησθείσας αποφάσεως, το Δικαστήριο αποφάνθηκε:

«Η επανεξέταση αφορά το ζήτημα εάν η απόφαση [αυτή του Γενικού Δικαστηρίου] θίγει την ενότητα ή τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης, επειδή το Γενικό Δικαστήριο, ως αναιρετικό δικαστήριο, αποφάσισε ότι είναι αρμόδιο να εκδικάσει, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της [Ευρωπαϊκής] Ένωσης:

- στηριζόμενη σε πλημμελή εκπλήρωση, από θεσμικό όργανο, της υποχρέωσης εξασφάλισης της προστασίας των υπαλλήλων του·
- ασκηθείσα από τρίτους υπό την ιδιότητα του έλκοντος δικαιώματα από τον αποθανόντα υπάλληλο και την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας του εν λόγω υπαλλήλου, και
- σκοπούσα την αποκατάσταση της μη περιουσιακής ζημίας που υπέστη ο ίδιος ο αποθανών υπάλληλος, καθώς και της περιουσιακής και μη περιουσιακής ζημίας που υπέστησαν οι προαναφερθέντες τρίτοι.»

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Βλ. απόφαση Επανεξέταση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (C-417/14 RX, EU:C:2014:2219).

I – Το νομικό πλαίσιο

A — Η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3. Κατά το άρθρο 256, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, «[τ]ο Γενικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφαινεται σε πρώτο βαθμό επί των προσφυγών που αναφέρονται στα άρθρα 263, 265, 268, 270 και 272, με εξαίρεση αυτές που έχουν ανατεθεί σε ειδικευμένο δικαστήριο που συστήνεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 257 και αυτές που ο Οργανισμός [του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης] επιφυλάσσει στο Δικαστήριο. Ο Οργανισμός [του Δικαστηρίου] μπορεί να προβλέπει ότι το Γενικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο και για άλλες κατηγορίες προσφυγών».

4. Μεταξύ των διαφόρων άρθρων που απαριθμούνται στο άρθρο 256 ΣΛΕΕ, το άρθρο 268 ΣΛΕΕ προβλέπει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου «επί των διαφορών αποζημιώσεως που προβλέπονται στο άρθρο 340, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, [ΣΛΕΕ]» και το άρθρο 270 ΣΛΕΕ προβλέπει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου «επί οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της, εντός των ορίων και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζει ο κανονισμός περί υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων της [Ευρωπαϊκής] Ένωσης και το καθεστώς που ισχύει για το λοιπό προσωπικό της Ένωσης» (στο εξής: ΚΥΚ).

B — Ο Οργανισμός του Δικαστηρίου

5. Κατά το άρθρο 1, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Οργανισμός του Δικαστηρίου), το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης «είναι αρμόδιο σε πρώτο βαθμό για την εκδίκαση των διαφορών μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της, δυνάμει του άρθρου 270 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμπεριλαμβανομένων των διαφορών μεταξύ κάθε λοιπού οργάνου ή οργανισμού και του προσωπικού τους, για τις οποίες η αρμοδιότητα ανατίθεται στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

6. Οι ενδεχόμενες συγκρούσεις αρμοδιότητας οι οποίες μπορεί να ανακύψουν μεταξύ των δικαιοδοτικών οργάνων του Δικαστηρίου στον τομέα των υπαλληλικών υποθέσεων ρυθμίζονται βάσει του άρθρου 8 του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου:

«1. Εάν προσφυγή ή άλλο διαδικαστικό έγγραφο, απευθυνόμενο στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, κατατεθεί εκ παραδρομής στο γραμματέα του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου, διαβιβάζεται αμελλητί από αυτόν στον γραμματέα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης. Ομοίως, εάν προσφυγή ή άλλο διαδικαστικό έγγραφο, απευθυνόμενο στο Δικαστήριο ή το Γενικό Δικαστήριο, κατατεθεί εκ παραδρομής στον γραμματέα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, διαβιβάζεται αμελλητί από αυτόν στον γραμματέα του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου.

2. Εάν το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης κρίνει ότι δεν είναι αρμόδιο να εκδικάσει προσφυγή που υπάγεται στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου, την παραπέμπει στο Δικαστήριο ή στο Γενικό Δικαστήριο. Ομοίως, εάν το Δικαστήριο ή το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόδιο για την εκδίκαση της προσφυγής είναι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, το επιληφθέν δικαστήριο την παραπέμπει σε αυτό, το οποίο δεν μπορεί σε τέτοια περίπτωση να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο.

3. Εάν ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης και του Γενικού Δικαστηρίου εκκρεμούν υποθέσεις που θέτουν το ίδιο ζήτημα ερμηνείας ή αμφισβητούν το κύρος της ίδιας πράξης, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης δύναται, ύστερα από ακρόαση των διαδίκων, να αναστείλει τη διαδικασία έως ότου απαγγελθεί η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου.

Εάν ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης και του Γενικού Δικαστηρίου εκκρεμούν υποθέσεις που έχουν το αυτό αντικείμενο, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης κηρύσσει εαυτό αναρμόδιο, προκειμένου να αποφανθεί το Γενικό Δικαστήριο επί των υποθέσεων αυτών.»

Γ — Ο ΚΥΚ

7. Το άρθρο 73 του ΚΥΚ ορίζει:

«1. [...] ο υπάλληλος καλύπτεται, από την ημέρα αναλήψεως της υπηρεσίας κατά των κινδύνων επαγγελματικών ασθενειών και των κινδύνων ατυχημάτων. Συμμετέχει υποχρεωτικά, εντός ορίου 0,1 % του βασικού του μισθού, στην κάλυψη των κινδύνων εκτός υπηρεσίας.

Οι μη καλυπτόμενοι κίνδυνοι προσδιορίζονται στη ρύθμιση αυτή.

2. Οι παροχές που εξασφαλίζονται είναι οι ακόλουθες:

α) Σε περίπτωση θανάτου:

Καταβολή στα κατωτέρω απαριθμούμενα πρόσωπα κεφαλαίου ίσου προς το πενταπλάσιο του ετησίου βασικού μισθού του ενδιαφερομένου, υπολογιζόμενου βάσει των μηνιαίων μισθών που χορηγούνται κατά τους δώδεκα μήνες πριν από το ατύχημα:

- στο σύζυγο και στα τέκνα του αποθανόντος υπαλλήλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του κληρονομικού δικαίου που εφαρμόζεται στην περίπτωση του υπαλλήλου· το ποσό που πρόκειται να καταβληθεί στο σύζυγο δεν δύναται να είναι εν τούτοις κατώτερο από το 25 % του κεφαλαίου,
- ελλείψει προσώπων της κατηγορίας που αναφέρεται ανωτέρω, στους λοιπούς κατιόντες σύμφωνα με τις διατάξεις του κληρονομικού δικαίου που εφαρμόζεται στην περίπτωση του υπαλλήλου,
- ελλείψει προσώπων των δύο κατηγοριών που αναφέρονται ανωτέρω, στους ανιόντες, σύμφωνα με τις διατάξεις του κληρονομικού δικαίου που εφαρμόζεται στην περίπτωση του υπαλλήλου,
- ελλείψει προσώπων των τριών κατηγοριών που αναφέρονται ανωτέρω, στο όργανο.

[...]»

8. Κατά το άρθρο 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ «[τ]ο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να αποφαινεται για κάθε διαφορά μεταξύ της Ένωσης και ενός προσώπου που υπόκειται στον παρόντα κανονισμό, περί της νομιμότητας ενός μέτρου που θίγει το πρόσωπο αυτό κατά την έννοια του άρθρου 90 παράγραφος 2. Στις χρηματικές διαφορές το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα πλήρους δικαιοδοσίας».

II – Το ιστορικό της υποθέσεως η οποία υπεβλήθη προς επανεξέταση

9. Στις 18 Σεπτεμβρίου 2008, ο A. Missir Mamachi di Lusignano, υπάλληλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απεβίωσε υπό τραγικές συνθήκες, ενώ ήταν τοποθετημένος στην αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Ραμπάτ (Μαρόκο).

10. Κατόπιν της δολοφονίας αυτής, ο πατέρας του, Livio Missir Mamachi di Lusignano, ενεργών τόσο ιδίω ονόματι όσο και ως νόμιμος εκπρόσωπος των κληρονόμων του υιού του, άσκησε αγωγή ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης με την οποία ζητούσε, αφενός, να ακυρωθεί η απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2009 με την οποία η Επιτροπή απέρριψε την αίτησή του για αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από τη δολοφονία του υιού του και, αφετέρου, να υποχρεωθεί η Επιτροπή να καταβάλει σε αυτόν, καθώς και στα τέκνα του υιού του, διάφορα ποσά ως αποζημίωση για τις περιουσιακές και μη περιουσιακές ζημίες που υπέστησαν λόγω της δολοφονίας αυτής³.

11. Η αγωγή στηρίχθηκε σε πλημμελή εκπλήρωση, από την Επιτροπή, της υποχρεώσεώς της να εξασφαλίσει την προστασία των υπαλλήλων της και αποσκοπεί στην αποκατάσταση της περιουσιακής και μη περιουσιακής ζημίας που υπέστη ο ίδιος ο υπάλληλος, αποκατάσταση την οποία ζητεί ο ενάγων εξ ονόματος των τέκνων του αποθανόντος υπαλλήλου, ως ελκόντων δικαιώματα από αυτόν, καθώς και στην αποκατάσταση της περιουσιακής και μη ζημίας που υπέστησαν ο ενάγων και τα τέκνα του αποθανόντος υπαλλήλου υπό την ιδιότητα τους ως μέλη της οικογένειάς του.

12. Όσον αφορά το αίτημα αποκαταστάσεως της ζημίας που υπέστησαν ο ενάγων και τα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου, το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το αίτημα αυτό υπαγόταν στην αρμοδιότητά του. Έκρινε ότι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης όφειλε να κρίνει εαυτό αναρμόδιο να εξετάσει το αίτημα αυτό. Συνεπώς, όφειλε να το παραπέμψει στο Γενικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 2, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου.

13. Όσον αφορά το αίτημα αποκαταστάσεως της ζημίας που υπέστη ο υπάλληλος προ του θανάτου του, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, μολονότι ήταν αρμόδιο να εκδικάσει το αίτημα, το απέρριψε εσφαλμένα ως απαράδεκτο, βάσει του κανόνα της «αντιστοιχίας» μεταξύ αιτήματος και διοικητικής ενστάσεως. Κρίνοντας ότι, όσον αφορά το αίτημα αυτό, η διαφορά δεν είναι ώριμη προς εκδίκαση, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, ενώ το εν λόγω αίτημα θα έπρεπε να αναπεμφθεί στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, ωστόσο, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης θα ήταν υποχρεωμένο να διαπιστώσει ότι τόσο το ίδιο όσο και το Γενικό Δικαστήριο έχουν επιληφθεί υποθέσεων που έχουν το αυτό αντικείμενο.

14. Συγκεκριμένα, οι γονείς του A. Missir Mamachi di Lusignano, τα τέκνα του, καθώς και ο αδελφός και η αδελφή του, μετά την άσκηση αιτήσεως αναιρέσεως επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), άσκησαν αγωγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ζητώντας να καταδικάσει την Επιτροπή να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη που υπέστησαν λόγω της δολοφονίας του A. Missir Mamachi di Lusignano⁴.

15. Κατά το Γενικό Δικαστήριο, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης έπρεπε, κατά συνέπεια, να κρίνει εαυτό αναρμόδιο, προκειμένου να αποφανθεί το Γενικό Δικαστήριο επί των υποθέσεων αυτών, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 8, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου.

3 — Η αίτηση αποζημιώσεως δεν αφορά, συνεπώς, τις αποζημιώσεις οι οποίες κατεβλήθησαν στους κληρονόμους του A. Missir Mamachi di Lusignano δυνάμει του ΚΥΚ. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 70, πρώτο εδάφιο, του ΚΥΚ, η Επιτροπή κατέβαλε στα τέκνα του αποθανόντος υπαλλήλου τις συνολικές αποδοχές του από 1ης Οκτωβρίου έως την 31η Δεκεμβρίου 2006. Η Επιτροπή κατέβαλε επίσης στα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου το ποσό των 414 308,90 ευρώ, ως παροχή λόγω θανάτου, σύμφωνα με το άρθρο 73 του ΚΥΚ, καθώς και το ποσό των 76 628,40 ευρώ, λόγω θανάτου συζύγου, σύμφωνα με το άρθρο 25 του παραρτήματος X του ΚΥΚ. Η Επιτροπή αναγνώρισε, επίσης, στα τέσσερα τέκνα, από 1ης Ιανουαρίου 2007, το δικαίωμα στην προβλεπόμενη από το άρθρο 80 του ΚΥΚ σύνταξη ορφανού (4 376,82 ευρώ μηνιαίως), καθώς και στο προβλεπόμενο από το παράρτημα VII του ΚΥΚ σχολικό επίδομα (2 287,19 ευρώ μηνιαίως). Επιπροσθέτως, η Επιτροπή προέβη στη μετά θάνατον προαγωγή του υπαλλήλου, με αναδρομική ισχύ από 1ης Σεπτεμβρίου 2005, η προαγωγή δε αυτή ελήφθη υπόψη κατά τον υπολογισμό της συντάξεως ορφανού και της παροχής λόγω θανάτου. Τέλος, με απόφαση της 14ης Μαΐου 2007, η Επιτροπή αποφάσισε, βάσει του άρθρου 76 του ΚΥΚ, τη χορήγηση σε έκαστο των τέκνων και έως τη συμπλήρωση του 19ου έτους ηλικίας, έκτακτου μηνιαίου βοηθήματος για κοινωνικούς λόγους, ίσου προς το ποσό του επιδόματος συντηρούμενου τέκνου (1 332,76 ευρώ μηνιαίως). Με απόφαση της 4ης Ιουλίου 2008, το ποσό αυτό διπλασιάστηκε από 1ης Αυγούστου 2008.

4 — Υπόθεση Missir Mamachi di Lusignano κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-494/11). Το Γενικό Δικαστήριο ανέστειλε την εκδίκαση της υποθέσεως αυτής εν αναμονή της αποφάσεως επί της υποθέσεως T-401/11. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο αποφάσισε να προβεί στην επανεξέταση της αποφάσεως η οποία εκδόθηκε επί της υποθέσεως T-401/11, το Γενικό Δικαστήριο, με διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2014, ανέστειλε εκ νέου την εκδίκαση της υποθέσεως T-494/11 εν αναμονή της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

16. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίνοντας ότι είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί του συνόλου των αιτημάτων, το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε να εκδικάσει το ίδιο την υπόθεση, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

III – Ανάλυση

17. Σύμφωνα με το πλαίσιο που καθόρισε το τμήμα επανεξετάσεως στην απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, η ανάλυση, στην ουσία, θα αφορά το ζήτημα εάν το Γενικό Δικαστήριο έθιξε την ενότητα ή τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης, κρίνοντας ότι είναι αρμόδιο να εκδικάσει, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης, στηριζόμενη σε πλημμελή εκπλήρωση, από θεσμικό όργανο, της υποχρεώσεως εξασφάλισης της προστασίας των υπαλλήλων του, ασκηθείσα από τρίτους υπό την ιδιότητα του έλκοντος δικαιώματα από τον θανόντα υπάλληλο και την ιδιότητα του μέλους της οικογένειάς του και σκοπούσα την ικανοποίηση της μη περιουσιακής ζημίας που υπέστη ο ίδιος ο αποθανών υπάλληλος, καθώς και της περιουσιακής και μη περιουσιακής ζημίας που υπέστησαν οι προαναφερθέντες τρίτοι.

18. Σύμφωνα με τη διαδικασία επανεξετάσεως, πρέπει, καταρχάς, να εξετασθεί αν η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου πάσχει πλάνη περί το δίκαιο⁵. Μόνο στην περίπτωση που η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι καταφατική επιβάλλεται, στη συνέχεια, να εξετασθεί το ζήτημα εάν η εσφαλμένη ερμηνεία του Γενικού Δικαστηρίου θίγει την ενότητα ή τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης⁶.

A — Επί της ενδεχόμενης πλάνης περί το δίκαιο εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

19. Καταρχάς επιβάλλεται αφενός να προσδιορισθούν τα είδη της ζημίας για τα οποία ο αναιρεσείων ζητεί αποζημίωση, καθώς και η ιδιότητα υπό την οποία αυτός νομιμοποιείται να ζητήσει αποζημίωση για καθένα από αυτά και, αφετέρου, οι εφαρμοστέες διατάξεις.

20. Πρώτον, όσον αφορά την ταξινόμηση των ζημιών, συμφωνώ με τη διάκριση στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο σύμφωνα με τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών στον τομέα της εξωσυμβατικής ευθύνης⁷. Σύμφωνα με τη διάκριση αυτήν, τρία είναι τα είδη ζημίας για τα οποία ο υπαίτιος οφείλει κατά κανόνα αποζημίωση, ήτοι:

- *ηθική βλάβη που υπέστη το ίδιο το θύμα* εξαιτίας της σωματικής και/ή ψυχικής οδύνης που προηγήθηκε του θανάτου, αν αποδειχθεί ότι είχε επίγνωση·
- *υλική ζημία που υπέστησαν οι συγγενείς του θύματος*, ανάλογα με τα εισοδήματα που θα αποκόμιζαν από τον θανόντα, και
- *ηθική βλάβη που υπέστησαν οι συγγενείς του θύματος*, λόγω του ιδιαίτερου συναισθηματικού δεσμού με το θύμα.

5 — Κατά το άρθρο 193, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, το τμήμα επανεξετάσεως αποφασίζει «κατά πόσον συντρέχει λόγος επανεξετάσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου». Ωστόσο, η διάταξη αυτή διευκρινίζει ότι «στην απόφαση περί επανεξετάσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου *εκτίθενται μόνον τα προς επανεξέταση ζητήματα*» (η υπογράμμιση δική μου). Το άρθρο 195, παράγραφος 4, του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας επιβεβαιώνει ότι μόνον αφού ληφθεί η απόφαση περί επανεξετάσεως το τμήμα επανεξετάσεως «αποφαίνεται επί της ουσίας, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα».

6 — Βλ., συναφώς, αποφάσεις Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 25)· Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 24), καθώς και Επανεξέταση Επιτροπή κατά Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, σκέψη 25).

7 — Βλ. σκέψη 40 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

21. Τα αιτήματα τα οποία διατύπωσε ο αναιρεσείων περιλαμβάνονται στην ανωτέρω ταξινόμηση και, συνεπώς, οι παραδοχές στις οποίες βασίστηκε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 42 της αποφάσεώς του φαίνονται, επίσης, βάσιμες:

- η *ex haerede* ηθική βλάβη, ήτοι αυτή που υπέστη ο A. Missir Mamachi di Lusignano προ του θανάτου του, προβάλλεται από τους έλκοντες δικαιώματα από αυτόν, υπό την εν λόγω ιδιότητά τους και όχι εξ ιδίου ονόματος. Αντιστοιχεί στην πρώτη κατηγορία ζημίας, η οποία αναφέρεται στο προηγούμενο σημείο των παρουσών προτάσεων·
- οι δύο άλλες μορφές ζημίας για τις οποίες ζητείται αποζημίωση, ήτοι, αφενός, η υλική ζημία των τέκνων και, αφετέρου, η ηθική βλάβη των τέκνων και του πατέρα του A. Missir Mamachi di Lusignano, προβάλλονται από τον αναιρεσείοντα και τους εγγονούς του εξ ιδίου ονόματος, ανεξαρτήτως της ιδιότητας του έλκοντος δικαιώματα. Περιλαμβάνονται, αντιστοίχως, στη δεύτερη και την τρίτη κατηγορία ζημίας, οι οποίες αναφέρονται στο προηγούμενο σημείο των παρουσών προτάσεων.

22. Δεύτερον, όσον αφορά τον προσδιορισμό των εφαρμοστέων κανόνων, υπενθυμίζεται ότι αμφότερα το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο, κατά την πορεία της οικοδόμησης της Ευρώπης άσκησαν, για ένα χρονικό διάστημα, τις αρμοδιότητες οι οποίες απονέμονται από το άρθρο 270 ΣΛΕΕ.

23. Ωστόσο, μετά την απόφαση 2004/752/EK, Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 2ας Νοεμβρίου 2004, για την ίδρυση Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸, το άρθρο 1 του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου απένειμε πλέον την αρμοδιότητα αυτήν στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης.

24. Το προμνησθέν άρθρο 270 ΣΛΕΕ είναι πρωταρχικής σπουδαιότητας, δεδομένου ότι διευκρινίζει ότι η αρμοδιότητα σχετικά με τις διαφορές μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της ασκείται «εντός των ορίων και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζει ο κανονισμός περί υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων της Ένωσης».

25. Πάντως, δυνάμει του άρθρου 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης είναι αρμόδιο να αποφαινεται «για κάθε διαφορά μεταξύ της Ένωσης και ενός προσώπου που υπόκειται στον παρόντα κανονισμό, περί της νομιμότητας ενός μέτρου που θίγει το πρόσωπο αυτό κατά την έννοια του άρθρου 90 παράγραφος 2».

26. Από τις ανωτέρω προκαταρκτικές εκτιμήσεις προκύπτει ότι το κριτήριο κατανομής αρμοδιοτήτων θα προσδιοριστεί, κατά λογική αναγκαιότητα, από την ερμηνεία των δύο αυτών διατάξεων —του άρθρου 270 ΣΛΕΕ και του άρθρου 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ— στο μέτρο που το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης συνεπάγεται ότι «η αρμοδιότητα του ενός εκ των δικαιοδοτικών οργάνων να εκδικάσει μια υπόθεση αναγκαστικά αποκλείει την αρμοδιότητα του [των] ετέρου [ετέρων]»⁹.

2. Η έκταση αρμοδιότητας του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης

27. Συνεπώς, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης είναι αρμόδιο «για κάθε διαφορά μεταξύ της Ένωσης και ενός προσώπου που υπόκειται στον παρόντα κανονισμό, περί της νομιμότητας ενός μέτρου που θίγει το πρόσωπο αυτό κατά την έννοια του άρθρου 90 παράγραφος 2 [του ΚΥΚ]»¹⁰.

8 — ΕΕ L 333, σ. 7.

9 — Διάταξη Επιτροπής κατά IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, σκέψη 15).

10 — Άρθρο 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ. Η υπογράμμιση δική μου.

28. Σύμφωνα με το άρθρο 73, παράγραφος 2, σε περίπτωση θανάτου του υπαλλήλου, ο ΚΥΚ εξασφαλίζει την καταβολή κεφαλαίου ίσου προς το πενταπλάσιο του ετησίου βασικού μισθού του ενδιαφερομένου (υπολογιζόμενου βάσει των μηνιαίων αποδοχών που καταβλήθηκαν κατά τους δώδεκα μήνες πριν από το ατύχημα).

29. Κατά την προμνησθείσα διάταξη, το κεφάλαιο αυτό καταβάλλεται στον σύζυγο και στα τέκνα του αποθανόντος υπαλλήλου ή, ελλείψει προσώπων της κατηγορίας που αναφέρεται ανωτέρω, «στους λοιπούς κατιόντες σύμφωνα με τις διατάξεις του κληρονομικού δικαίου που εφαρμόζεται στην περίπτωση του υπαλλήλου». Ελλείψει «κατιόντων», η εν λόγω διάταξη διευκρινίζει επίσης ότι το κεφάλαιο αυτό θα πρέπει να καταβληθεί «στους ανιόντες, σύμφωνα με τις διατάξεις του κληρονομικού δικαίου που εφαρμόζεται στην περίπτωση του υπαλλήλου»¹¹.

30. Όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, ο ΚΥΚ όντως αποσκοπεί «στη ρύθμιση των εννόμων σχέσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και των υπαλλήλων τους, θεσπίζοντας ένα σύνολο αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και αναγνωρίζοντας, *υπέρ ορισμένων μελών της οικογενείας του υπαλλήλου*, δικαιώματα τα οποία μπορούν να επικαλεστούν έναντι [της Ένωσης]»¹².

31. Επομένως, από το γράμμα του άρθρου 73, παράγραφος 2, του ΚΥΚ συνάγεται αναμφίβολα ότι η διάταξη αυτή *αφορά* τόσο τους κατιόντες όσο και τους ανιόντες, δηλαδή, όπως τόνισε η Επιτροπή στις παρατηρήσεις της, τα πρόσωπα αυτά «λαμβάνονται ρητά υπόψη» στη διάταξη αυτή¹³.

32. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το άρθρο 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης είναι αρμόδιο να αποφαινεται για «κάθε διαφορά μεταξύ της Ένωσης και ενός προσώπου [εκ των ανωτέρω αναφερομένων]» η οποία αφορά πράξη της αρμόδιας για τους διορισμούς αρχής που είναι βλαπτική για το πρόσωπο αυτό (όπως μια απόφαση σχετική με την αποζημίωση λόγω θανάτου του υπαλλήλου).

33. Εντούτοις, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τη θέση αυτήν της Επιτροπής για δύο λόγους:

- αφενός, βάσει της ερμηνείας αυτής «η δικονομική εφαρμογή του κοινού δικαίου της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης ουσιαστικά εξαρτάται από αυτήν του ειδικού δικαίου της κοινωνικής ασφάλισης των υπαλλήλων, όπως αυτό απορρέει από τον ΚΥΚ [ενώ] δεν υπάρχει βάσιμος λόγος που να δικαιολογεί την υπεροχή της κατ' εξαίρεση αρμοδιότητας του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, όσον αφορά τους υπαλλήλους, έναντι της γενικής αρμοδιότητας του Γενικού Δικαστηρίου επί διαφορών με αντικείμενο την ευθύνη της Ένωσης»¹⁴. Η διαπίστωση αυτή επιβάλλεται πολλών μάλλον εφόσον αυτό που κρίνεται εν προκειμένω «δεν είναι η υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τις εκ του ΚΥΚ προβλεπόμενες παροχές [...], αλλά η ενδεχόμενη υποχρέωσή της να αποκαταστήσει πλήρως την προβαλλόμενη περιουσιακή ζημία και ηθική βλάβη»¹⁵,
- αφετέρου, «ακόμη και αν η επιχειρηματολογία της Επιτροπής μπορούσε να γίνει δεκτή ως προς τα τέσσερα τέκνα του Alessandro Missir Mamachi di Lusignano, δεν ισχύει το ίδιο για τον ίδιο τον αναιρεσιόντα, τον Livio Missir Mamachi di Lusignano, καθώς αυτός δεν έχει, λόγω των τέκνων, την ιδιότητα του έλκοντος δικαιώματα κατά την έννοια του άρθρου 73, παράγραφος 2, στοιχείο α', του ΚΥΚ»¹⁶.

11 — Ελλείψει προσώπων των κατηγοριών που αναφέρονται στη διάταξη αυτή, το κεφάλαιο καταβάλλεται στο ίδιο το θεσμικό όργανο.

12 — Απόφαση Johannes (C-430/97, EU:C:1999:293, σκέψη 19). Η υπογράμμιση δική μου.

13 — Βλ. σημείο 17 των γραπτών παρατηρήσεων της Επιτροπής.

14 — Σκέψη 63 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

15 — Σκέψη 64 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

16 — Σκέψη 62 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

34. Φρονώ ότι, βασιζόμενο στους συλλογισμούς αυτούς, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ως προς την ερμηνεία των εφαρμοστέων διατάξεων.

35. Πρώτον, το δεύτερο επιχείρημα δεν ευσταθεί προκειμένου περί καθορισμού του αρμόδιου δικαστηρίου. Πράγματι, στην προκειμένη περίπτωση, η απαρίθμηση των προσώπων στο άρθρο 73, παράγραφος 2 του ΚΥΚ δεν προσδιορίζει τον απολαύοντα του δικαιώματος που προβλέπεται στη διάταξη αυτήν, αλλά χρησιμοποιείται μόνον ως *συνδεδειγμένο στοιχείο* σε σχέση με το κριτήριο που αφορά την αρμοδιότητα που προσδιορίζεται στο άρθρο 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, το γεγονός ότι ο υπάλληλος είχε τέκνα δεν αποκλείει ότι και οι ανιόντες και οι κατιόντες «είναι πρόσωπα που υπόκεινται [στον ΚΥΚ]» κατά το γράμμα του άρθρου 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ.

36. Δεύτερον, το ζήτημα δεν είναι κατά πόσον «η δικονομική εφαρμογή του κοινού δικαίου της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης ουσιαστικά εξαρτάται από αυτήν του ειδικού δικαίου της κοινωνικής ασφάλισης των υπαλλήλων, όπως αυτό απορρέει από τον ΚΥΚ», αλλά μόνον να καθορισθεί το δικαστήριο που είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί αιτήσεως η οποία, συνδεδεμένη με την ευθύνη της Ένωσης, δεν είναι ανεξάρτητη από την αποζημίωση που προβλέπεται από τον ΚΥΚ.

37. Συγκεκριμένα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, στον υπάλληλο πρέπει να καταβληθεί πλήρης αποζημίωση¹⁷. Συνεπώς, έχει το δικαίωμα «να ζητήσ[ει] *συμπληρωματική* αποζημίωση στην περίπτωση που το όργανο φέρει την ευθύνη για το ατύχημα κατά το κοινό δίκαιο, οι δε παροχές του συστήματος που προβλέπει ο [ΚΥΚ] δεν επαρκούν για να εξασφαλίσουν την πλήρη αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας»¹⁸.

38. Η αναφορά στο «κοινό δίκαιο» στην ανωτέρω απόφαση απλώς παραπέμπει στους κανόνες της εξωσυμβατικής ευθύνης. Συγκεκριμένα, η έκφραση αυτή αφορά τους κανόνες που είναι «εφαρμοστέοι κατά γενικό κανόνα σε όλες τις περιπτώσεις οι οποίες δεν επιδέχονται εξαίρεση», δηλαδή ο «γενικός κανόνας ο οποίος πρέπει, ελλείψει ειδικής ρυθμίσεως ή ειδικής παρεκκλίσεως, να διέπει μια κατηγορία περιπτώσεων»¹⁹. Συνεπώς, στην υπό κρίση υπόθεση, οι κανόνες περί εξωσυμβατικής ευθύνης συνιστούν το κοινό δίκαιο που είναι εφαρμοστέο γενικά για την αποκατάσταση ζημιών, σε αντίθεση προς τον ΚΥΚ ο οποίος αποτελεί «ειδική ρύθμιση» προβλέπουσα ειδικό σύστημα αποζημιώσεως.

39. Σε αντίθεση προς το συμπέρασμα που συνάγεται από τις σκέψεις 54 έως 58 της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο με την απόφασή του Leussink κατά Επιτροπής (169/83 και 136/84, EU:C:1986:371) απλώς αναγνώρισε το δικαίωμα για συμπληρωματική αποζημίωση, χωρίς να είναι δυνατόν να συναχθεί οποιοδήποτε συμπέρασμα σχετικά με την αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης. Στην προμνησθείσα υπόθεση δεν ετίθετο το θέμα αυτό, δεδομένου ότι η σχετική απόφαση εξεδόθη όταν το Δικαστήριο ήταν το μόνο δικαιοδοτικό όργανο.

40. Ωστόσο, μολονότι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης δεν είχε ακόμη ιδρυθεί την ημερομηνία δημοσιεύσεως της αποφάσεως Lucaccioni κατά Επιτροπής (C-257/98 P, EU:C:1999:402), ο κανόνας περί αρμοδιότητας μπορεί να συναχθεί από τις επισημάνσεις του Δικαστηρίου που αφορούν, αφενός, την αποκατάσταση της ζημίας που προβλέπεται στον ΚΥΚ και, αφετέρου, τη συμπληρωματική αποζημίωση η οποία οφείλεται βάσει του «κοινού δικαίου» λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης.

17 — Απόφαση Lucaccioni κατά Επιτροπής (C-257/98 P, EU:C:1999:402, σκέψη 22).

18 — Απόφαση Leussink κατά Επιτροπής (169/83 και 136/84, EU:C:1986:371, σκέψη 13), η υπογράμμιση δική μου. Βλ. επίσης απόφαση Lucaccioni κατά Επιτροπής (C-257/98 P, EU:C:1999:402, σκέψη 22).

19 — Cornu, G., (επιμέλεια) *Vocabulaire juridique*, Presses universitaires de France (PUF), 7η έκδ., 1988. Ο πρώτος ορισμός απαντά στη λέξη «κοινός» και ο δεύτερος στη λέξη «αρχή». Συγκεκριμένα, στο βιβλίο αυτό, η έκφραση «*droit commun*» παραπέμπει στον ορισμό της λέξεως «κοινός», η οποία παραπέμπει στον ορισμό της λέξεως «αρχή». Το «κοινό δίκαιο» μπορεί επίσης να οριστεί ως «οι κανόνες που συνήθως εφαρμόζονται στο ιδιωτικό δίκαιο» (ορισμός που περιέχεται στο *Lexique de termes juridiques*, Dalloz, 5η έκδ., 1981).

41. Συγκεκριμένα, με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο καταρχάς έκρινε ότι το σύστημα κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 73 του ΚΥΚ, και το σύστημα που διέπεται από το άρθρο 340 ΣΛΕΕ δεν ήταν ανεξάρτητα το ένα του άλλου²⁰. Στη συνέχεια, από την παραδοχή αυτή και λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης να παρασχεθεί στον υπάλληλο πλήρης αποζημίωση, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι χορηγηθείσες βάσει του άρθρου 73 του ΚΥΚ παροχές πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το αρμόδιο δικαστήριο για την εκτίμηση της προς αποκατάσταση ζημίας, στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως ασκηθείσας από υπάλληλο λόγω πταίσματος συνεπαγομένου την ευθύνη του εργοδότη θεσμικού οργάνου²¹.

42. Επομένως, κατά την προμνησθείσα νομολογία του Δικαστηρίου η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως πάγια, δεν είναι δυνατόν να αποκλεισθεί «το δικαίωμα του υπαλλήλου και των δικαιούχων του να ζητήσουν *συμπληρωματική αποζημίωση* στην περίπτωση που το όργανο φέρει την ευθύνη για το ατύχημα κατά το κοινό δίκαιο [περί εξωσυμβατικής ευθύνης], οι δε παροχές του συστήματος που προβλέπει ο κανονισμός δεν επαρκούν για να εξασφαλίσουν την πλήρη αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας»²².

43. Δεδομένου ότι πρόκειται για «συμπληρωματική» παροχή και ότι τα δύο συστήματα αποζημιώσεως δεν είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, εφόσον οι βάσει του ΚΥΚ χορηγούμενες παροχές πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό της προς αποκατάσταση ζημίας βάσει του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, αναγκαστικά το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την κατά προτεραιότητα αποζημίωση²³ είναι αρμόδιο και για τη συμπληρωματική αποζημίωση.

44. Σχετικά, επισημαίνω ότι ο γενικός εισαγγελέας Sir Gordon Slynn αναφέρθηκε ήδη στις προτάσεις του επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων Leussink κατά Επιτροπής (169/83 και 136/84, EU:C:1986:265), στην «*αρμοδιότητα* [του Δικαστηρίου] να επιδικάσει *περαιτέρω αποζημίωση* εφόσον ενδείκνυται»²⁴.

45. Συνεπώς, δεδομένου ότι η συμπληρωματική αποζημίωση διέπεται, δυνάμει πάγιας νομολογίας, από το κοινό δίκαιο περί εξωσυμβατικής ευθύνης, η κατά προτεραιότητα αποζημίωση αναγκαστικά είναι η προβλεπόμενη στον ΚΥΚ.

46. Το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται ακόμη περισσότερο σήμερα, δεδομένου ότι ο νομοθέτης της Ένωσης υπήγαγε την κατά προτεραιότητα αποζημίωση σε *ειδικευμένο δικαστήριο* κατά την έννοια του άρθρου 19 ΣΕΕ, του οποίου η αρμοδιότητα εξαρτάται από την ιδιότητα του προσφεύγοντος (ο οποίος πρέπει να υπόκειται στον ΚΥΚ).

47. Επιπλέον ο κανόνας περί αρμοδιότητας τον οποίο υποστηρίζω ανταποκρίνεται όχι μόνο στη λογική, αλλά επίσης και σε λόγους που ανάγονται στην οικονομία της δίκης, όπως έκρινε το Δικαστήριο στη διάταξη Επιτροπής κατά IAMA Consulting²⁵.

20 — Σκέψη 21.

21 — Σκέψη 23.

22 — Απόφαση Leussink κατά Επιτροπής (169/83 και 136/84, EU:C:1986:371, σκέψη 13), η υπογράμμιση δική μου.

23 — Η κατά προτεραιότητα αποζημίωση διαφέρει από τη συμπληρωματική αποζημίωση. Τα δύο αυτά είδη αποζημιώσεως εξασφαλίζουν, μαζί, την πλήρη αποζημίωση. Προτιμώ τον όρο «κατά προτεραιότητα αποζημίωση» από τον όρο «κύρια αποζημίωση», επειδή ο δεύτερος όρος υπονοεί ότι υπάρχει διάκριση μεταξύ των δύο ειδών αποζημιώσεως βάσει των ποσών και αυτό δεν πρέπει να συμβαίνει.

24 — Η υπογράμμιση δική μου (σ. 2814 της Συλλογής). Επισημαίνεται ότι το παρατιθέμενο απόσπασμα αναφέρεται στη ζημία την οποία υπέστη ο ίδιος ο υπάλληλος. Ωστόσο, ο γενικός εισαγγελέας Sir Gordon Slynn υποστήριξε ότι ήταν επίσης παραδεκτές οι αγωγές που ασκήθηκαν παράλληλα από τη σύζυγο και τα τέκνα του υπαλλήλου (σ. 2818 της Συλλογής).

25 — C-517/03, EU:C:2004:326.

48. Με τον ίδιο τρόπο που «στο σύστημα των ενδίκων βοηθημάτων της Ένωσης, η αρμοδιότητα για την εκδίκαση του κυρίου ενδίκου βοηθήματος συνεπάγεται την ύπαρξη αρμοδιότητας για την εκδίκαση οποιασδήποτε ανταγωγής που ασκείται κατά τη διάρκεια της ίδιας δίκης και η οποία πηγάζει από την πράξη ή το γεγονός που αποτελεί αντικείμενο του κυρίου ενδίκου βοηθήματος»²⁶, η αρμοδιότητα ενός δικαστηρίου να αποφαινεται επί του κατά προτεραιότητα αιτήματος συνεπάγεται την αρμοδιότητά του να αποφαινεται επί οποιουδήποτε συμπληρωματικού αιτήματος το οποίο απορρέει από την ίδια πράξη ή το ίδιο γεγονός.

49. Το γεγονός ότι τα αιτήματα που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της υπό κρίση διαφοράς αφορούν μόνο συμπληρωματικές παροχές δεν μεταβάλλει κατά κανένα τρόπο τον ανωτέρω συλλογισμό. Όντως, δεν είναι δυνατόν να επιλέγεται το αρμόδιο δικαστήριο ανάλογα με το αν η αγωγή περιέχει μόνον αίτημα κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως (την οποία χαρακτήρισα ως κατά προτεραιότητα αποζημίωση) ή, αντίθετα, μόνον ένα αίτημα συμπληρωματικής αποζημιώσεως ή ακόμη και τα δύο. Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο δέχεται έμμεσα τον συλλογισμό αυτόν, δεδομένου ότι αναγνωρίζει ότι το αίτημα το οποίο υπεβλήθη εξ ονόματος του αποθανόντος υπαλλήλου, το οποίο όμως αφορά την ηθική βλάβη που υπέστη προσωπικά, *η οποία δεν καλύπτεται από τον ΚΥΚ* και, συνεπώς, διέπεται από τους κανόνες περί εξωσυμβατικής ευθύνης, υπάγεται, παρά ταύτα, στη αρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης²⁷.

50. Κρίνοντας ότι «υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, από το νομικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τα άρθρα 268 ΣΛΕΕ και 270 ΣΛΕΕ, το άρθρο 1 του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου και τα άρθρα 90 και 91 του ΚΥΚ συνάγεται ότι οι συγγενείς αποθανόντος υπαλλήλου είναι υποχρεωμένοι να ασκούν δύο αγωγές, τη μία ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης και την άλλη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ανάλογα με το αν επικαλούνται τα δικαιώματα του εν λόγω υπαλλήλου ή αν ζητούν την αποκατάσταση ζημίας, περιουσιακής ή μη, την οποία έχουν υποστεί προσωπικά»²⁸, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των προμνησθεισών διατάξεων.

51. Βάσει των ανωτέρω, δεν είναι αναγκαίο να εξετασθούν οι συμπληρωματικές αναλύσεις του Γενικού Δικαστηρίου ως προς τον τρόπο επιλύσεως του προβλήματος που κατά την κρίση του τίθεται αναφορικά με την υποχρέωση ασκήσεως δύο αγωγών.

52. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι οι ανωτέρω αναφερθείσες αναλύσεις του Γενικού Δικαστηρίου βασίζονται σε εσφαλμένη παραδοχή, εφόσον αρμόδιο για την εκδίκαση του συνόλου των αιτημάτων του εναγόμενου είναι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, πάσχουν, *ipso facto*, από την προμνησθείσα πλάνη περί το δίκαιο.

53. Σύμφωνα με το άρθρο 256, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, επιβάλλεται να εξετασθεί αν αυτή η πλάνη περί το δίκαιο ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή των άρθρων 268 ΣΛΕΕ και 270 ΣΛΕΕ, του άρθρου 1 του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου και του άρθρου 91 του ΚΥΚ θίγει την ενότητα ή τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης.

26 — Όπ.π. (σκέψη 17).

27 — Σκέψη 65 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (Τ-401/11 Ρ, ΕΥ:Τ:2014:625).

28 — Όπ.π.

B — Επί της υπάρξεως προσβολής της ενότητας ή της συνοχής του δικαίου της Ένωσης

1. Τα κριτήρια εκτιμήσεως

54. Οι τρεις αποφάσεις επανεξετάσεως τις οποίες έχει εκδώσει έως σήμερα το Δικαστήριο επιτρέπουν τον καθορισμό τεσσάρων κριτηρίων εκτιμήσεως, τα οποία μπορούν να εφαρμοσθούν για τον προσδιορισμό ενδεχόμενης προσβολής της ενότητας και της συνοχής του δικαίου της Ένωσης:

- η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για μέλλουσες υποθέσεις²⁹.
- το Γενικό Δικαστήριο απέκλινε από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου³⁰.
- τα σφάλματα στα οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο αφορούν δικονομική έννοια η οποία δεν εμπίπτει αποκλειστικά στο δίκαιο της δημόσιας διοίκησης, αλλά τυγχάνει εφαρμογής ανεξάρτητα από το επίδικο ζήτημα³¹, και
- οι κανόνες ή οι αρχές τις οποίες δεν τήρησε το Γενικό Δικαστήριο καταλαμβάνουν σημαντική θέση στην έννομη τάξη της Ένωσης³².

55. Τα κριτήρια αυτά, τα οποία μπορούν να εκτιμηθούν «στο σύνολό τους»³³, δεν έχουν σωρευτικό χαρακτήρα και, συνεπώς, δεν είναι απαραίτητο να πληρούνται όλα για να διαπιστωθεί ότι υπάρχει προσβολή της ενότητας και της συνοχής του δικαίου της Ένωσης³⁴. Το ίδιο το Δικαστήριο, στην απόφαση Επανεξέταση Επιτροπή κατά Strack³⁵, έκρινε ότι, εφόσον επληρούντο το δεύτερο και το τρίτο από τα προμνησθέντα κριτήρια, το γεγονός αυτό ήταν επαρκές για να διαπιστωθεί προσβολή της ενότητας και της συνοχής του δικαίου της Ένωσης.

2. Εκτίμηση

56. Στο πλαίσιο της εφαρμογής και της ερμηνείας των διατάξεων της Συνθήκης, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου, καθώς και του ΚΥΚ, το Γενικό Δικαστήριο δεν ακολούθησε τις δικονομικές συνέπειες, οι οποίες απορρέουν από το δικαίωμα του υπαλλήλου και των κατά τον ΚΥΚ μελών της οικογένειάς του, να ζητήσουν συμπληρωματική αποζημίωση στην περίπτωση που το θεσμικό όργανο φέρει την ευθύνη για το ατύχημα κατά το κοινό δίκαιο περί εξωσυμβατικής ευθύνης, οι δε παροχές του συστήματος που προβλέπει ο ΚΥΚ δεν επαρκούν για να εξασφαλίσουν την πλήρη αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας.

29 — Αποφάσεις Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 62), καθώς και Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 50).

30 — Αποφάσεις Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 63), καθώς και Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 51).

31 — Αποφάσεις Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 64), καθώς και Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 52).

32 — Αποφάσεις Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 65), καθώς και Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 53).

33 — Απόφαση Επανεξέταση M κατά EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 66).

34 — «[Ο]ι τέσσερις εκτιμήσεις στις οποίες στηρίχθηκε το Δικαστήριο για να καταλήξει στη διαπίστωση ότι η παράβαση των δύο επίμαχων δικονομικών κανόνων [...] είχε ως συνέπεια την “προσβολή της ενότητας και της συνοχής του δικαίου [της Ένωσης]” δεν συνιστούν ούτε ελάχιστους αλλά ούτε και εξαντλητικούς όρους», (γνώμη του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi στην υπόθεση Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ, C-334/12 RX-II, EU:C:2012:733, σημείο 70).

35 — C-579/12 RX II, EU:C:2013:570.

57. Συγκεκριμένα, οι προμνησθείσες δικονομικές συνέπειες δεν εκτιμήθηκαν ορθά από το Γενικό Δικαστήριο, δεδομένου ότι έκρινε πως οι συγγενείς αποθανόντος υπαλλήλου πρέπει οπωσδήποτε να ασκήσουν δύο αγωγές, τη μία ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης και την άλλη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, αναλόγως του αν ασκούν δικαιώματα του εν λόγω υπαλλήλου ή εάν ζητούν την αποκατάσταση της περιουσιακής ή μη ζημίας που έχουν υποστεί προσωπικά. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο έθιξε την ενότητα και τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης για τους τρεις ακόλουθους λόγους.

α) Οι κανόνες τους οποίους δεν τήρησε το Γενικό Δικαστήριο καταλαμβάνουν σημαντική θέση στην έννομη τάξη της Ένωσης (τέταρτο προμνησθέν κριτήριο)

58. Οι επίμαχες διατάξεις καταλαμβάνουν σημαντική θέση στην έννομη τάξη της Ένωσης.

59. Όπως ήδη είχε επισημάνει το Δικαστήριο στην απόφαση Επανεξέταση Μ κατά ΕΜΕΑ, αυτό ισχύει «ειδικότερα για τον Οργανισμό του Δικαστηρίου και το παράρτημά του που περιλαμβάνονται στο πρωτογενές δίκαιο»³⁶.

60. Ωστόσο, στην υπό κρίση υπόθεση, η πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή των άρθρων 268 ΣΛΕΕ και 270 ΣΛΕΕ, του άρθρου 1 του παραρτήματος Ι του Οργανισμού του Δικαστηρίου και του άρθρου 91 του ΚΥΚ.

61. Οι εν λόγω κανόνες όχι μόνον περιλαμβάνονται στο πρωτογενές δίκαιο (με εξαίρεση το άρθρο 91 του ΚΥΚ), αλλά, επιπλέον, συνδυαζόμενοι καθορίζουν από κοινού το δικαιοδοτικό οικοδόμημα της Ένωσης, προσδιορίζοντας τις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης και, κατά συνέπεια, τις αρμοδιότητες των λοιπών Δικαστηρίων.

62. Οι διατάξεις, όμως, οι οποίες καθορίζουν αυτό το δικαιοδοτικό οικοδόμημα συντελούν παραλλήλως στη δημιουργία ενός «δικαιοδοτικού συστήματος προσαρμοσμένου στη φύση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεπούς, αποτελεσματικού και προσβάσιμου σε όλους τους πολίτες»³⁷, συστήματος το οποίο αποτελεί μία από τις συνιστώσες του κράτους δικαίου, θεμελιώδους αξίας στην οποία στηρίζεται η Ένωση, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣΕΕ και το προοίμιο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁸.

63. Σχετικά, καίτοι πρότεινα, στο πλαίσιο της εξετάσεως της πλάνης περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο, ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξετασθούν οι συμπληρωματικές αναλύσεις του Γενικού Δικαστηρίου ως προς τον τρόπο επιλύσεως του προβλήματος που έκρινε ότι ανακύπτει αναφορικά με την υποχρέωση ασκήσεως δύο αγωγών ως συνέπεια της κατανομής αρμοδιοτήτων την οποία εδέχθη, αντιθέτως φρονώ ότι ο κανόνας παρεκτάσεως της ίδιας αυτού αρμοδιότητας, καθώς και η εφαρμογή του στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως η οποία είχε ασκηθεί ενώπιόν του συντελούν επίσης στην προσβολή της ενότητας του δικαίου της Ένωσης, καθώς επιβαρύνουν την παραγνώριση του δικαιοδοτικού οικοδομήματος της Ένωσης, όπως το προβλέπουν οι Συνθήκες.

36 — C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, σκέψη 65.

37 — Ο ορισμός αυτός ανταποκρίνεται στον στόχο στον οποίο απέβλεπε ο Kovar, R., όσον αφορά την αναδιοργάνωση του δικαιοδοτικού οικοδομήματος της Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Νίκαιας («La réorganisation de l'architecture juridictionnelle de l'Union», σε Dony, M., και Bribosia, E. (επιμέλεια), *L'avenir du système juridictionnel de l'Union européenne*, Éditions de l'Université de Bruxelles, Βρυξέλλες, 2002, σ. 33 έως 48, ιδίως σ. 35).

38 — Χωρίς αυτό να επηρεάζει τη σπουδαιότητα μιας τέτοιας έννοιας, επισημαίνω ότι στο προοίμιο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το κράτος δικαίου αναφέρεται όχι ως αξία, αλλά ως αρχή.

64. Συγκεκριμένα, οι προμνησθείσες αναλύσεις, ο κανόνας παρεκτάσεως αρμοδιότητας που συνεπάγονται, καθώς και τα συμπεράσματα τα οποία συνήγαγε το Γενικό Δικαστήριο ως προς την έκβαση της αιτήσεως αναιρέσεως συντελούν στην παραβίαση κανόνων οι οποίοι καταλαμβάνουν σημαντική θέση στην έννομη τάξη της Ένωσης, δεδομένου ότι καθορίζουν την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης και την ειδική διαδικασία της αναιρέσεως.

β) Το Γενικό Δικαστήριο απέκλινε από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (δεύτερο προμνησθέν κριτήριο)

65. Δεχόμενο την αρχή της υποχρέωσης ασκήσεως δύο αγωγών το Γενικό Δικαστήριο έθιξε την ενότητα του δικαίου της Ένωσης αποκλίνοντας από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου.

66. Πράγματι, όπως απορρέει από τη νομολογία την οποία παρέθεσα στο πλαίσιο της αναλύσεώς μου σχετικά με την έκταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης, όταν η αίτηση για συμπληρωματική αποζημίωση εκφεύγει του διοικητικού πλαισίου και καθίσταται αστική διαφορά, όχι μόνον το σύστημα κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 73 του ΚΥΚ και το σύστημα αποζημιώσεως το οποίο διέπεται από το άρθρο 340 ΣΛΕΕ δεν είναι ανεξάρτητα το ένα του άλλου³⁹, αλλά, επιπλέον, η αρμοδιότητα του ενός εκ των δικαστηρίων να εκδικάσει μια υπόθεση αναγκαστικά αποκλείει την αρμοδιότητα του ετέρου⁴⁰.

γ) Η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για μέλλουσες υποθέσεις (πρώτο προμνησθέν κριτήριο)

67. Επιπροσθέτως, η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για μέλλουσες υποθέσεις δεδομένου ότι εισάγει υπέρ αυτού κανόνα γενικής αρμοδιότητας ο οποίος θίγει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

68. Κατόπιν των προεκτεθέντων φρονώ ότι, με την απόφασή του Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), το Γενικό Δικαστήριο έθιξε την ενότητα και τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης.

IV – Τα αποτελέσματα της επανεξετάσεως

69. Κατά το άρθρο 62β, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, αν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου θίγει την ενότητα ή τη συνοχή του κοινοτικού δικαίου, αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του τελευταίου, το οποίο δεσμεύεται από τα νομικά ζητήματα τα οποία έλυσε το Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αναπομπής της υποθέσεως, το Δικαστήριο μπορεί επιπλέον να προσδιορίσει τα αποτελέσματα της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου τα οποία πρέπει να θεωρηθούν οριστικά ως προς τους διαδίκους. Κατ' εξαίρεση, αν η λύση της διαφοράς απορρέει, λαμβανομένου υπόψη του αποτελέσματος της επανεξετάσεως, από τις διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών στις οποίες στηρίχθηκε η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί οριστικώς επί της διαφοράς.

70. Το ζήτημα των αποτελεσμάτων της επανεξετάσεως δεν είναι ποτέ απλό. Στην υπό κρίση υπόθεση είναι ακόμη πιο πολύπλοκο, δεδομένου ότι, μετά την άσκηση αναιρέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας επανεξετάσεως (απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής, T-401/11 P, EU:T:2014:625), το Γενικό Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί μιας δεύτερης διαφοράς σχετικής με τις συνέπειες των ίδιων επίδικων

39 — Απόφαση Lucaccioni κατά Επιτροπής (C-257/98 P, EU:C:1999:402, σκέψη 21).

40 — Διάταξη Επιτροπή κατά IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, σκέψη 15).

πραγματικών περιστατικών και, εν μέρει, τους ίδιους ενάγοντες (υπόθεση T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano και λοιποί κατά Επιτροπής). Μολονότι η προαναφερθείσα δεύτερη διαφορά δεν αφορά την επανεξέταση αυτή καθεαυτήν, θα αναφερθώ, για λόγους πληρότητας, στις ενδεχόμενες συνέπειες, από διαδικαστικής απόψεως, της εν λόγω δεύτερης διαφοράς.

A — Τα αποτελέσματα της επανεξετάσεως *stricto sensu*

71. Κατά το Δικαστήριο, από το άρθρο 62β του Οργανισμού του Δικαστηρίου προκύπτει ότι «[το Δικαστήριο] δεν μπορεί να διαπιστώσει απλώς την προσβολή της συνοχής ή της ενότητας του δικαίου της Ένωσης χωρίς να αντλήσει συνέπειες από τη διαπίστωση αυτή όσον αφορά την υπό κρίση διαφορά»⁴¹.

72. Συνεπώς, καταρχάς επιβάλλεται να αναιρεθεί η απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), επειδή το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε αυτεπαγγέλτως αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης να εκδικάσει το αίτημα αποκαταστάσεως της προσωπικής, περιουσιακής και μη, ζημίας που υπέστησαν ο αναιρεσείων και τα τέκνα του A. Missir Mamachi di Lusignano και επειδή αποφάσισε να εκδικάσει το ίδιο το ζήτημα αυτό, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

73. Επιβάλλεται επίσης η αναίρεση της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), επειδή το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, όπου τα τέκνα αποθανόντος υπαλλήλου ή μέλους του λοιπού προσωπικού των θεσμικών οργάνων ζητούν αποζημίωση για διάφορες, αναγόμενες στην ίδια πράξη ζημίες, είτε υπό την ιδιότητα του έλκοντος δικαιώματα είτε ενεργώντας εξ ονόματός τους και *jure proprio*, πρέπει να τους επιτραπεί να συνυποβάλουν όλα τα αιτήματά τους αποζημιώσεως, ασκώντας ένα μόνον ένδικο βοήθημα ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

74. Στη συνέχεια, επιβάλλεται να εξετασθεί η έκβαση της αιτήσεως αναιρέσεως την οποία υπέβαλε ο αναιρεσείων.

75. Σχετικά, είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι ο αναιρεσείων στήριξε την αναίρεσή του σε τρεις λόγους αναιρέσεως. Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως αντλείται από την πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης το οποίο έκανε δεκτή την ένσταση απαραδέκτου της Επιτροπής και απέρριψε ως απαράδεκτο το αίτημα ικανοποιήσεως ηθικής βλάβης που υπέστη ο A. Missir Mamachi di Lusignano και τα τέκνα του. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, ο αναιρεσείων προσήψε στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης ότι περιόρισε σε ποσοστό 40 % την ευθύνη της Επιτροπής σε σχέση με το ζημιογόνο γεγονός. Τέλος, με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, ο αναιρεσείων θεώρησε ότι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης δέχθηκε εσφαλμένως ότι η Επιτροπή, λαμβανομένων υπόψη των προβλεπόμενων από τον ΚΥΚ παροχών που καταβλήθηκαν στα τέκνα του A. Missir Mamachi di Lusignano, είχε πλήρως αποκαταστήσει την προξηνηθείσα ζημία. Υιοθετώντας τη λογική αυτήν, το Γενικό Δικαστήριο περιόρισε την εξέταση της αιτήσεως αναιρέσεως μόνο στο πλαίσιο της αρμοδιότητας την οποία είχε προηγουμένως αναγνωρίσει στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης (δηλαδή το αίτημα ικανοποιήσεως ηθικής βλάβης *ex haerede* που υπέστη ο A. Missir Mamachi di Lusignano προ του θανάτου του), ενώ έκρινε ότι τα υπόλοιπα αιτήματα υπάγονταν στην αρμοδιότητα του⁴².

41 — Αποφάσεις Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, σκέψη 57), καθώς και Επανεξέταση Επιτροπής κατά Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, σκέψη 62).

42 — Σκέψη 80 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

76. Στο αυστηρά περιορισμένο αυτό πλαίσιο, έγινε δεκτός ο πρώτος λόγος αναιρέσεως. Αυτό σημαίνει ότι η απόφαση του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης αναιρέθηκε, επειδή έκανε δεκτή την πρώτη ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η Επιτροπή⁴³.

77. Κρίνοντας ότι, ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, η διαφορά ήταν ώριμη προς εκδίκαση, το Γενικό Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου, προέβη το ίδιο στην εξέταση αυτής της πρώτης ενστάσεως απαραδέκτου και την απέρριψε.

78. Δεδομένου ότι το ζήτημα αυτό δεν αποτέλεσε αντικείμενο επανεξετάσεως, φρονώ ότι αυτή η απόφαση περί αναιρέσεως, καθώς και η ανάλυση του Γενικού Δικαστηρίου ως προς την ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η Επιτροπή πρέπει να διατηρηθούν.

79. Στη συνέχεια, όσον αφορά τις υπόλοιπες ενστάσεις απαραδέκτου που επίσης προέβαλε η Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η διαφορά δεν ήταν ώριμη προς εκδίκαση⁴⁴.

80. Ωστόσο έκρινε ότι η αναπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης δεν είχε νόημα, εφόσον το εν λόγω Δικαστήριο δεν θα είχε άλλη επιλογή εκτός του να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο υπέρ του Γενικού Δικαστηρίου, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 8, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος I του Οργανισμού του Δικαστηρίου (δεδομένου ότι, κατά το Γενικό Δικαστήριο, η υπόθεση F-50/09, Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής, και η υπόθεση T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano κ.λπ. κατά Επιτροπής, έχουν το ίδιο αντικείμενο)⁴⁵.

81. Αν το Δικαστήριο δεχθεί την ανάλυσή μου ως προς τους εφαρμοστέους κανόνες, θα επιβεβαιώσει την αποκλειστική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης να εκδικάζει την αγωγή που άσκησε πρωτοδίκως ο ενάγων, δεδομένου ότι ο εν λόγω ενάγων, καθώς και τα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου, τα οποία εκπροσωπεί, είναι πρόσωπα που υπόκεινται στον ΚΥΚ κατά την έννοια του άρθρου 91, παράγραφος 1, του ΚΥΚ.

82. Στο πλαίσιο αυτό, επιβάλλεται επίσης να αναιρεθεί η απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), επειδή το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν αρμόδιο να εκδικάζει, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο, τις λοιπές ενστάσεις απαραδέκτου τις οποίες προέβαλε η Επιτροπή, αντί να αναπέμψει αυτήν την πτυχή της διαφοράς στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης.

83. Τέλος επιβάλλεται να εξετασθεί ποιος είναι ο προσήκων χειρισμός όσον αφορά τον δεύτερο και τον τρίτο λόγο αναιρέσεως τους οποίους προέβαλε ο αναιρεσείων προς στήριξη της αιτήσεως αναιρέσεως την οποία άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

84. Συγκεκριμένα, με την απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625) το Γενικό Δικαστήριο αναίρεσε εξ ολοκλήρου την απόφαση του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης βασιζόμενο αποκλειστικά σε ένα ζήτημα αρμοδιότητας το οποίο εξέτασε αυτεπαγγέλτως και στον πρώτο λόγο αναιρέσεως ο οποίος, στην ουσία, αντλείται από την εσφαλμένη εφαρμογή του δικονομικού κανόνα της αντιστοιχίας μεταξύ της διοικητικής ενστάσεως και της ένδικης προσφυγής. Συνεπώς, δεν εξέτασε τους λοιπούς λόγους αναιρέσεως.

85. Πάντως, δεν μπορώ, δυστυχώς, να διαπιστώσω, όπως η γενική εισαγγελέας J. Kokott στο πλαίσιο της υποθέσεως C-579/12 RX-II, ότι η εξέταση των προμνησθέντων λόγων αναιρέσεως «δεν χρήζει ούτε διαπιστώσεων περί των πραγματικών περιστατικών ούτε πρόσθετων συζητήσεων περί νομικών ζητημάτων, που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν αναπομπή στο Γενικό Δικαστήριο»⁴⁶.

43 — Σκέψη 98 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

44 — Σκέψη 113 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

45 — Σκέψεις 114 έως 117 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

46 — Γνώμη επί της υποθέσεως Επανεξέταση Επιτροπή κατά Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:573, σημείο 79).

86. Αντίθετα απ' ό,τι προβλέπει το άρθρο 62β, πρώτο εδάφιο, τελευταία περίοδος, του Οργανισμού του Δικαστηρίου και λαμβανομένου υπόψη του αποτελέσματος της επανεξετάσεως, η λύση της διαφοράς δεν απορρέει από τις διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών στις οποίες στηρίχθηκε η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου.

87. Παρά τα ιδιαίτερα οδυνηρά γεγονότα που συνδέονται με την υπό κρίση υπόθεση και το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την άσκηση της σχετικής αγωγής, είμαι αναγκασμένος να προτείνω στο Δικαστήριο να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Όντως, εναπόκειται στο Δικαστήριο αυτό να αποφανθεί, ως αναιρετικό δικαστήριο, επί του δεύτερου και του τρίτου λόγου αναιρέσεως που προέβαλε ο αναιρεσείων, πριν αναπέμψει στη συνέχεια την εν λόγω απόφαση ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

88. Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης θα πρέπει, σύμφωνα με την ερμηνεία των δικονομικών κανόνων την οποία προτείνω, να αποφανθεί επί των λοιπών ενστάσεων απαραδέκτου που προέβαλε η Επιτροπή *ab initio* και τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ανώριμες προς εκδίκαση⁴⁷. Επιπλέον, θα πρέπει ενδεχομένως [σε περίπτωση (πολλαπλής) πλάνης περί το δίκαιο την οποία θα διαπίστωνε το Γενικό Δικαστήριο στο πλαίσιο της εξετάσεως του δεύτερου και του τρίτου λόγου αναιρέσεως], να αναθεωρήσει την απόφασή του υπό το φως των δύο αποφάσεων τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο θα έχει εκδώσει στην υπόθεση T-401/11 P.

89. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να μην αναφερθώ στην υπόθεση Missir Mamachi di Lusignano κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-494/11).

B — Οι ενδεχόμενες συνέπειες της υποθέσεως Missir Mamachi di Lusignano κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-494/11)

90. Όπως ήδη ανέφερα εν παρόδω, μετά την άσκηση αιτήσεως αναιρέσεως, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625), ο πατέρας και τα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου —ήτοι οι ενάγοντες στην υπόθεση F-50/09— άσκησαν, από κοινού με τη μητέρα του υπαλλήλου, καθώς και με τον αδελφό και την αδελφή του, αγωγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ζητώντας αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν λόγω του θανάτου του A. Missir Mamachi di Lusignano.

91. Βάσει των εφαρμοστέων κατά τη γνώμη μου κανόνων περί αρμοδιότητας, το Γενικό Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να εκδικάσει τα αιτήματα των τέκνων και των γονέων του υπαλλήλου, δεδομένου ότι τα πρόσωπα αυτά υπόκεινται στον ΚΥΚ, κατά την έννοια του άρθρου 91, παράγραφος 1 του ΚΥΚ.

92. Εντούτοις, με επιφύλαξη διεξοδικής εξετάσεως του δικογράφου της αγωγής η οποία ασκήθηκε στο πλαίσιο της υποθέσεως T-494/11, τα αιτήματα τα οποία διατυπώνουν ο πατέρας και τα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου φαίνονται να είναι ανάλογα προς τα αιτήματα για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που διατυπώνονται στο πλαίσιο της υποθέσεως F-50/09, τόσο ως προς τη νομική τους βάση όσο και ως προς το αντικείμενο της αιτήσεως αποζημιώσεως και την πράξη η οποία αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία της προβαλλόμενης με την αίτηση ζημίας. Συνεπώς, τα αιτήματα αυτά θα πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να κριθούν अपαράδεκτα λόγω εκκρεμοδικίας⁴⁸. Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο θα πρέπει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο να εκδικάσει το αίτημα της μητέρας του θανόντος υπαλλήλου, η οποία επίσης «υπόκειται στον ΚΥΚ».

47 — Σκέψη 113 της αποφάσεως Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

48 — Επί των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την ύπαρξη εκκρεμοδικίας και τις συνέπειές της, βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Hoogovens Groep κατά Επιτροπής (172/83 και 226/83, EU:C:1985:355, σκέψη 9) καθώς και Diezler κ.λπ. κατά ΟΚΕ (146/85 και 431/85, EU:C:1987:457, σκέψη 12), καθώς και τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα V. Trstenjak στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Comitato «Venezia vuole vivere» κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-71/09 P, C-73/09 P και C-76/09 P, EU:C:2010:771, σημείο 52). Βλ., επίσης, Lenaerts, K., Maselis, I., και Gutman, K., *EU Procedural Law*, Oxford University Press, 2014, αριθ. 25.44.

93. Αντίθετα, η κατάσταση είναι διαφορετική όσον αφορά τα αιτήματα του αδελφού και της αδελφής του θανόντος υπαλλήλου. Δεδομένου ότι τα πρόσωπα αυτά δεν «υπόκεινται στον ΚΥΚ» κατά την έννοια του άρθρου 91, παράγραφος 1 του ΚΥΚ, αρμόδιο να εκδικάσει την αγωγή τους είναι το Γενικό Δικαστήριο.

94. Ενώ αυτός ο διαχωρισμός αρμοδιοτήτων ανάλογα με τον ασκούντα το σχετικό ένδικο βοήθημα μπορεί να είναι ατυχής, δεν είναι όμως ασυνήθης στο πλαίσιο διαφορών σε επίπεδο των Δικαστηρίων της Ένωσης⁴⁹.

95. Ωστόσο, υπό τις ειδικές περιστάσεις που αφορούν την υπό κρίση υπόθεση, όταν η υπόθεση F-50/09 θα έχει αναπεμφθεί στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, αφού το Γενικό Δικαστήριο θα έχει αποφανθεί επί του δεύτερου και του τρίτου λόγου αναιρέσεως που προβλήθηκαν στο πλαίσιο της υποθέσεως T-401/11, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης θα πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του παραρτήματος Ι του Οργανισμού του Δικαστηρίου.

96. Συγκεκριμένα, η προμνησθείσα διάταξη επιβάλλει στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο και να παραπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, εάν ενώπιον των δύο αυτών δικαστηρίων εκκρεμούν υποθέσεις που έχουν το αυτό αντικείμενο. Μολονότι οι ενάγοντες δεν είναι οι ίδιοι —αφενός ο πατέρας (και η μητέρα), καθώς και τα τέκνα του θανόντος υπαλλήλου, και, αφετέρου, ο αδελφός και η αδελφή του— φρονώ ότι και οι δύο υποθέσεις έχουν το αυτό αντικείμενο, δεδομένου ότι αποσκοπούν στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι λόγω της απώλειας του ίδιου συγγενούς και λόγω της ίδιας αντιμετώπισεως εκ μέρους του θεσμικού οργάνου-«εργοδότη» του θύματος.

97. «Δικαστική ειρωνία», εφόσον, λόγω της ασκήσεως των δύο αυτών αγωγών, το Γενικό Δικαστήριο θα εκδικάσει, *in fine*, το σύνολο των αιτημάτων που υποβλήθηκαν τόσο στο πλαίσιο της υποθέσεως F-50/09 όσο και στο πλαίσιο της υποθέσεως T-494/11.

V – Επί των δικαστικών εξόδων

98. Κατά το άρθρο 195, παράγραφος 6, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, όταν η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου που αποτελεί αντικείμενο επανεξετάσεως έχει εκδοθεί δυνάμει του άρθρου 256, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αποφαινεται επί των δικαστικών εξόδων.

99. Ελλείψει συγκεκριμένων κανόνων περί επιμερισμού των εξόδων στο πλαίσιο διαδικασίας επανεξετάσεως και δεδομένου του αντικειμενικού χαρακτήρα της διαδικασίας επανεξετάσεως —η οποία κινήθηκε με πρωτοβουλία του πρώτου γενικού εισαγγελέα και όχι από έναν από τους διαδίκους—, προτείνω οι διάδικοι οι οποίοι κατέθεσαν ενώπιον του Δικαστηρίου γραπτές παρατηρήσεις επί των ζητημάτων τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο της επανεξετάσεως να φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους σχετικά με τη διαδικασία.

49 — Το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο είναι, κατά περίπτωση, αρμόδια ιδίως για την εκδίκαση προσφυγών ακυρώσεως βάσει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, ανάλογα με το αν η προσφυγή ασκείται από ιδιώτη ή, για παράδειγμα, από θεσμικό όργανο. Τα δύο εν λόγω δικαστήρια είναι επίσης, κατά περίπτωση, αρμόδια για την εκδίκαση προσφυγών ακυρώσεως που ασκούν τα κράτη μέλη, ανάλογα με το θεσμικό όργανο το οποίο εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη (βλ., σχετικά, άρθρο 51 του Οργανισμού του Δικαστηρίου).

100. Η λύση αυτή είναι, εξάλλου, σύμφωνη με τη λύση που δέχθηκε το Δικαστήριο στο πλαίσιο των δύο πρώτων αποφάσεων του περί επανεξετάσεως, ενώ η διαφορά, ως προς το σημείο αυτό, μεταξύ των δύο αυτών αποφάσεων και της τρίτης αποφάσεως περί επανεξετάσεως εξηγείται από το αποτέλεσμα στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο στην τρίτη απόφαση⁵⁰.

VI – Πρόταση

101. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να εκδώσει απόφαση με το ακόλουθο διατακτικό:

- 1) Η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Missir Mamachi di Lusignano κατά Επιτροπής (T-401/11 P, EU:T:2014:625) θίγει την ενότητα και τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης, επειδή το Γενικό Δικαστήριο, ως αναιρετικό δικαστήριο, έκρινε ότι οι συγγενείς θανόντος υπαλλήλου πρέπει οπωσδήποτε να ασκήσουν δύο αγωγές, τη μία ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την άλλη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναλόγως του αν ασκούν δικαιώματα του εν λόγω υπαλλήλου ή εάν ζητούν την αποκατάσταση της περιουσιακής ή μη ζημίας που έχουν υποστεί προσωπικά.
- 2) Ακυρώνει την ως άνω απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή το εν λόγω Δικαστήριο διαπίστωσε αυτεπαγγέλτως αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εκδικάσει το αίτημα αποκαταστάσεως της προσωπικής, περιουσιακής και μη, ζημίας που υπέστησαν οι αναιρεσείων και οι συγγενείς του A. Missir Mamachi di Lusignano και επειδή αποφάσισε να εκδικάσει το ίδιο το ζήτημα αυτό, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο.
- 3) Ακυρώνει την ως άνω απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, όπου οι συγγενείς θανόντος υπαλλήλου ή μέλους του λοιπού προσωπικού των θεσμικών οργάνων ζητούν αποζημίωση για διάφορες, αναγόμενες στην ίδια πράξη ζημίες, είτε υπό την ιδιότητα του έλκοντος δικαιώματα είτε ενεργώντας εξ ονόματός τους και *jure proprio*, πρέπει να τους επιτραπεί να συνυποβάλουν όλα τα αιτήματά τους αποζημιώσεως, ασκώντας ένα μόνον ένδικο βοήθημα ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 4) Ακυρώνει την ως άνω απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή το εν λόγω δικαστήριο αποφάσισε ότι ήταν αρμόδιο να εκδικάσει, ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο, τις λοιπές ενστάσεις απαραδέκτου τις οποίες προέβαλε η Επιτροπή, αντί να αναπέμψει αυτήν την πτυχή της διαφοράς ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 5) Κατά τα λοιπά, αναπέμπει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου το δικαστήριο αυτό να εξετάσει, ως αναιρετικό δικαστήριο, τον δεύτερο και τον τρίτο λόγο αναίρεσεως που προέβαλε ο L. Missir Mamachi di Lusignano, πριν αναπέμψει στη συνέχεια την εν λόγω υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου το εν λόγω δικαστήριο να αποφανθεί, τουλάχιστον, επί των ενστάσεων απαραδέκτου που προέβαλε η Επιτροπή και οι οποίες δεν έχουν ακόμη εξετασθεί ή, σε

50 — Ειδικότερα, στην απόφαση Επανεξέταση Επιτροπή κατά Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570), το Δικαστήριο έκρινε ότι επιβαλλόταν να εξετάσει το ίδιο τους λόγους που προέβαλε η Επιτροπή με την αίτηση αναίρεσεως. Επί των δικαστικών εξόδων, το Δικαστήριο έκρινε ότι, «[ε]λλείψει συγκεκριμένων κανόνων περί επιμερισμού των εξόδων στο πλαίσιο διαδικασίας επανεξετάσεως και εφόσον η Επιτροπή, συνεπεία της ακυρώσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου [...] και της οριστικής απορρίψεως της αιτήσεως αναίρεσεως που άσκησε κατά της προμνησθείσας αποφάσεως [του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης], ηττήθηκε στο πλαίσιο της εν λόγω αιτήσεως αναίρεσεως, [έ]πρεπε, εν προκειμένω, να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο G. Strack στο πλαίσιο τόσο της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου όσο και της παρούσας διαδικασίας επανεξετάσεως» (σκέψη 71).

περίπτωση που η υπό κρίση υπόθεση έχει το αυτό αντικείμενο με την υπόθεση T-494/11, να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο και να παραπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- 6) Ο L. Missir Mamachi di Lusignano και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους στο πλαίσιο της διαδικασίας επανεξετάσεως.